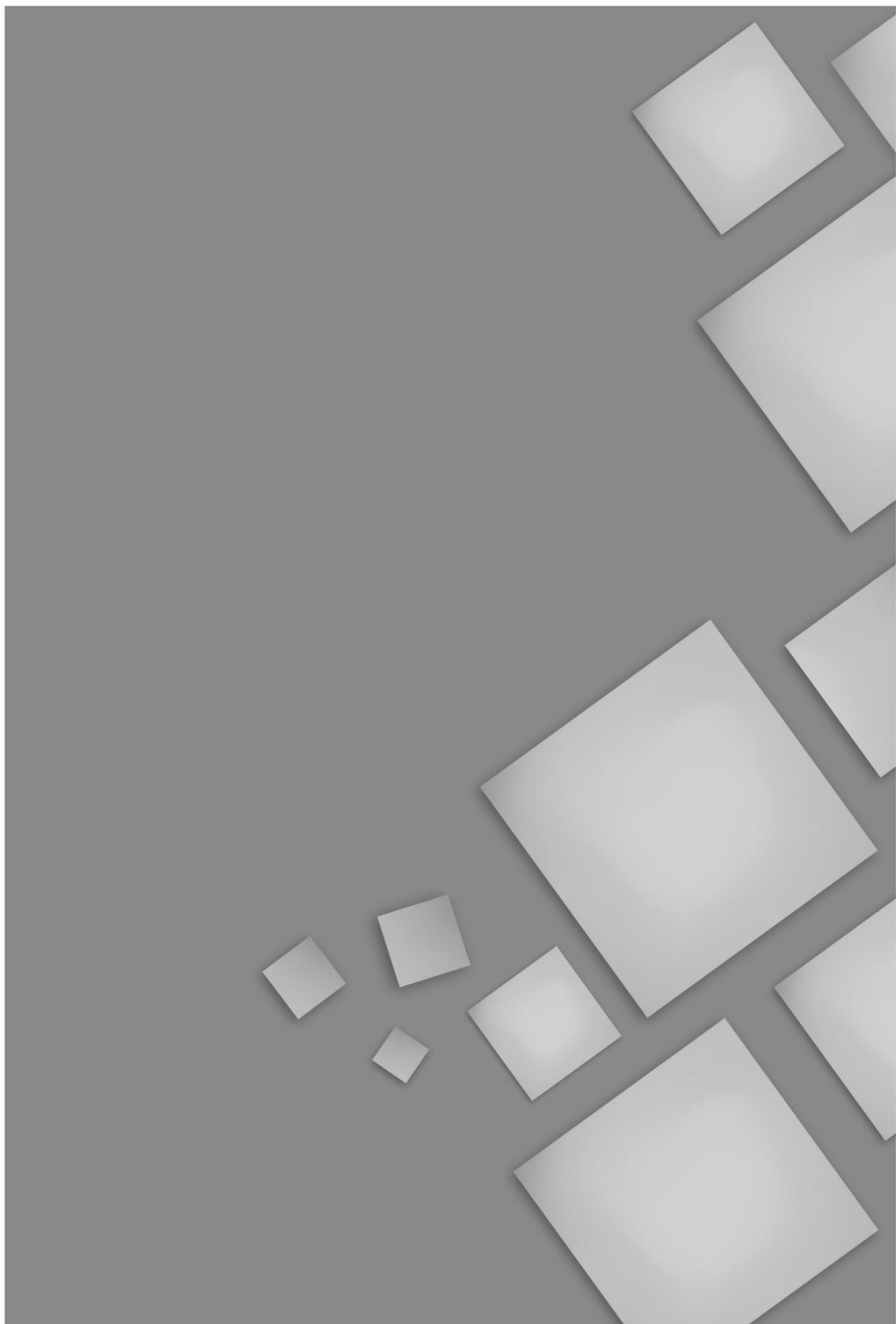

2

หลักการใช้ภาษาไทยสำหรับครู

อ.สุมนา เขียนนัย

บทที่ 2

หลักการใช้ภาษาไทยสำหรับครู

อ.สุมนา เขียนนิล

คนไทยใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดต่อสื่อสาร ดังนั้น เพื่อให้เกิดกระบวนการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นผลดีต่อการรับรู้ เกิดความรู้ความเข้าใจตรงกัน ในบทเรียนนี้ จะอธิบายถึงความรู้เรื่องคำ ประโยค และโวหารภาพพจน์ ตลอดจนสำนวนภาษา เพื่อให้ผู้ใช้ภาษาไทยสามารถนำไปใช้สื่อสารได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

2.1 คำและการใช้คำ

2.1.1 ความหมายของคำ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554 นิยามความหมายของ “คำ” ว่า “เสียงพูด, เสียงที่เปล่งออกมาครั้งหนึ่ง ๆ, เสียงพูด หรือลายลักษณ์อักษรที่เขียนหรือพิมพ์ขึ้น เพื่อแสดงความคิด โดยปรกติถือว่าเป็นหน่วยที่เล็กที่สุด ซึ่งมีความหมายในตัว”

คำในภาษาไทยประกอบไปด้วยเสียงหรือรูปอักษรที่เป็นสัญลักษณ์แทนเสียงนั้น ๆ เช่น คำว่า “คำ” เกิดจากการประสมพยัญชนะ ค เสียงสระ อา รูปสระ -า เรียกว่า ลากข้าง เสียงวรรณยุกต์ตรี และรูปวรรณยุกต์ไม้โท

2.1.2 รูปและเสียงของคำ

ระบบเสียงเป็นระบบที่เล็กที่สุดในภาษา สำหรับภาษาไทย ตัวอักษร 1 ตัว ใช้แทนเสียง 1 เสียง เช่น “ก” ใช้แทนเสียง /k/ และ “ิ” ใช้แทนเสียง /i/ เป็นต้น ซึ่งคำ 1 คำ ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ สระ พยัญชนะ และวรรณยุกต์ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1.2.1 สระ สระในภาษาไทยมี 21 รูป 32 เสียง คือ สระแท้ 18 เสียง สระประสม 6 เสียง และสระเกิน 8 เสียง สระบางเสียงประกอบด้วยรูปมากกว่า 1 รูป เช่น เสียงสระ “เอาะ” ประกอบด้วยรูปสัญลักษณ์ เ-, -า และ -ะ เป็นต้น ดังตาราง

สระเดี่ยว		สระประสม		สระเกิน
เสียงสั้น	เสียงยาว	เสียงสั้น	เสียงยาว	
อะ	อา	เอียะ	เอีย	ำ
อิ	อี	เอือะ	เอือ	ใ

สระเดี่ยว		สระประสม		สระเกิน
เสียงสั้น	เสียงยาว	เสียงสั้น	เสียงยาว	
อิ	อี	เอื้อะ	เอื้อ	ใ
อึ	อื	อัวะ	อัว	ไ
อุ	อู			เอา
เอะ	เอ			ฤ (รี, ริ, เรอ)
แอะ	แอ			ฤ (รือ)
โอะ	โอ			ฤ (ลี)
เอะ	ออ			ฤ (ลือ)
เออะ	เออ			

ตารางที่ 2.1 รูปและเสียงสระในภาษาไทย

ข้อสังเกตบางประการในการใช้สระ

1) สระเกิน “ฤ” อ่านออกเสียงเป็น “รี” เมื่อตัว “ฤ” อยู่หลังพยัญชนะ ก ต ท ป ศ ส เช่น “ศฤงคาร” อ่านว่า สะ-หริง-คาน อ่านออกเสียง “รี” เมื่อตัว “ฤ” อยู่หลังพยัญชนะ ค น พ ม ห เช่น “หฤหรรษ์” อ่านว่า หะ-รี-หัน และอ่านออกเสียง “เรอ” ในคำว่า “ฤกษ์”

2) การเขียนสระบางตัวมีความแตกต่างไป บางสระจะลดรูป บางสระจะเปลี่ยนรูป ดังนี้

- สระลดรูปทั้งหมด ได้แก่ สระโอะ สระออ เช่น
 - ล + โอะ + ต เป็น “ลด”
 - ก + ออ + ร เป็น “กร”
 - ส + อะ เป็น “ส” - “สระ” อ่านว่า สะ-หระ
- สระลดรูปบางส่วน ได้แก่ สระเออ + ตัวสะกดแม่เกย สระอัว เช่น
 - ล + เออ + ย เป็น “เลย”
 - ท + อัว + ง เป็น “ทวง”
- สระเปลี่ยนเป็นอีกรูปหนึ่ง ได้แก่
 - ร + อะ + ก เป็น “รัก” แปลง -ะ เป็น ั
 - ห + เอะ + น เป็น “เห็น” แปลง -ะ เป็น ี
 - ด + เออ + น เป็น “เดิน” แปลง อ เป็น ิ

2.1.2.2 พยัญชนะ พยัญชนะในภาษาไทยมีทั้งหมด 44 รูป 21 เสียง พยัญชนะบางกลุ่มมีเสียงเดียวกัน เช่น ณ น หรือ ผ พ ภ เป็นต้น พยัญชนะในภาษาไทยใช้เป็นพยัญชนะต้นเดี่ยว พยัญชนะต้นคู่ และพยัญชนะท้าย หรือเรียกว่า “ตัวสะกด”

พยัญชนะต้นเดี่ยว แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ อักษรกลาง (พยัญชนะเสียงกลาง) อักษรสูง (พยัญชนะเสียงสูง) อักษรต่ำ (พยัญชนะเสียงต่ำ) เรียกว่า “อักษร 3 หมู่” ดังนี้

เสียงกลาง	เสียงสูง	เสียงต่ำ	
		เสียงต่ำคู่	เสียงต่ำเดี่ยว
ก	ข	ค ฌ	ง
จ	ฉ	ช ฌ	ญ ย
ฎ ฏ	ฐ ถ	ฑ ฒ ท ธ	ณ น
ด ต	ฒ	พ ภ	ม
บ	ฝ	ฟ	ร
ป	ศ ษ ส	ซ	ล ฬ
อ	ห	ฮ	ว

ตารางที่ 2.2 อักษร 3 หมู่

ทั้งนี้ การแบ่งพยัญชนะต้นเป็น 3 หมู่ มีความสัมพันธ์กับการผันเสียงวรรณยุกต์ ได้แก่ **พยัญชนะต้นคู่** คือ คำที่มีพยัญชนะต้น 2 ตัว ได้แก่ คำควบกล้ำ และอักษรนำ

	พยัญชนะต้นคู่	ตัวอย่าง
คำควบกล้ำ ได้แก่ (1) คำควบกล้ำแท้ คือ คำที่ออกเสียง ร, ล, ว (2) คำควบกล้ำไม่แท้ คือ คำที่ไม่ออกเสียง ร	กร คร ตร พร พร	กริ่ง คราม ไตร ปรับ พระ
	กล คล ปล พล	กลั่น คล้าย ปลุก พล่าม
	กว คว	กวาด คั่ว
	จร ทร สร ศรี	จริง (จิง) ทราบ (ซาบ) สร้าง (้าง) เสร้า (เส้า)
อักษรนำ ได้แก่ (1) ห นำอักษรต่ำ (2) อ นำ ย (3) อักษรสูงหรืออักษรกลางนำอักษรต่ำเดี่ยว	หน หม หร หล หง หย หว	หน้า หมอ หรุ หลวม เหงา หย่า แหวน
	อย	อย่า อยู่ อย่าง อยาก
	สว จร ตล ขน เป็นต้น	สว่าง (สะ-หว่าง) สวรรค์ (สะ-หวัน) จรวด (จะ-หรวด) เจริญ (จะ-เริน) ตลาด (ตะ-หลาด) ตลิ่ง (ตะ-หลิ่ง) ขนม (ชะ-หนม)

ตารางที่ 2.3 พยัญชนะต้นคู่

พยัญชนะท้าย หรือตัวสะกด แบ่งออกเป็น 9 มาตรา พิจารณาตามการออกเสียง ดังนี้

เสียงพยัญชนะท้าย/ มาตราตัวสะกด	รูปพยัญชนะท้าย	ตัวอย่าง
แม่กบ	บ ป พ ภ ฟ ผ ฝ	รับ บาป ภาพ โลก กราฟ
แม่กด	ฏ ต ฐ ฒ ถ ท ธ ฏ ด จ ช ซ ศ ษ ส ฬ ฌ ฦ	นาฏ จิต อุฐ วัฒนา วิทย์ โกรธ กฎหมาย ปรากฏ กด ตรวจ บวช ก๊าซ อากาศ ตรัส
แม่กก	ก ข ค ฌ	นอก เลข พรรค เมฆ
แม่กม	ม	ริม
แม่กน	ณ น ญ ร ล ฬ	คุณ เทียน ขวัญ การ กล วาฬ
แม่กง	ง	เพียง
แม่เกอว	ว	ขาว
แม่เกย	ย	คุย

ตารางที่ 2.4 พยัญชนะท้าย (ตัวสะกด)

ข้อสังเกตบางประการในการใช้พยัญชนะ

- 1) พยัญชนะต้นบางตัวมีพื้นเสียงเดียวกัน เช่น “ศ” และ “ส” คำว่า ศุลกากร กงสุล
- 2) พยัญชนะต้นคู่ อักษรนำ “หย” และ “อย” อ่านเหมือนกัน แต่ใช้ต่างกัน เช่น หย่า อย่ำ
- 3) พยัญชนะต้นคู่ อักษรสูง หรืออักษรกลางนำอักษรต่ำเดี่ยว ให้อ่านอย่าง “ห นำ” เช่น พรอท อ่านว่า ปะ-หรอด
- 4) พยัญชนะต้นคู่ คำควบกล้ำไม่แท้ ไม่อ่านออกเสียง “ร” เช่น จริง อ่านว่า จิง
- 5) เสียงตัวสะกดบางตัว สามารถใช้พยัญชนะไม่ตรงตามรูป เช่น คำนวณ

2.1.2.3 วรรณยุกต์ วรรณยุกต์ในภาษาไทยมีทั้งหมด 5 เสียง ได้แก่ เสียงสามัญ เสียงเอก เสียงโท เสียงตรี และเสียงจัตวา แต่ปรากฏเพียง 4 รูป ได้แก่ ‘ ˊ ˋ ˊ*’ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับอักษร 3 หมู่ ดังนี้

อักษรสระเสียงยาว	เสียงสามัญ	เสียงเอก	เสียงโท	เสียงตรี	เสียงจัตวา
อักษรกลาง	กา	ก่า	ก้า	ก๊า	ก๋า
อักษรสูง	-	ข่า	ข้า	-	ขา
อักษรต่ำคู่	คา	-	ค่า	ค๊า	-
อักษรต่ำเดี่ยว	มา	หม่า	หม้า/ม่า	ม๊า	หม่า

อักษรสระเสียงสั้น	เสียงสามัญ	เสียงเอก	เสียงโท	เสียงตรี	เสียงจัตวา
อักษรกลาง	-	จะ	จ๊ะ	จ๊ะ	-
อักษรสูง	-	ขะ	ข๊ะ	-	-
อักษรต่ำคู่	-	-	ค๊ะ	คะ	-
อักษรต่ำเดี่ยว	-	หนะ	น๊ะ	นะ	-

ตารางที่ 2.5 วรรณยุกต์

สังเกตได้ว่า การผันวรรณยุกต์บางเสียงไม่ตรงกับรูป เช่น “ค่า” เป็นอักษรต่ำคู่ มีรูปวรรณยุกต์เอก แต่เสียงวรรณยุกต์โท เป็นต้น นอกจากการผันวรรณยุกต์จะสัมพันธ์กันอักษร 3 หมู่แล้วยังเกี่ยวข้องกับเสียงสระอีกด้วย

ข้อสังเกตบางประการในการใช้วรรณยุกต์

- 1) อักษรสูงผันได้ 3 เสียง โดยมีเสียงจัตวาเป็นพื้นเสียง ผันได้ “ผา ผ่า ผ้า” กล่าวคือเสียงจัตวาไม่มีรูป เสียงโทรูปโท และเสียงเอกรูปเอก เช่นเดียวกับอักษรต่ำเดี่ยวที่มี “ห หน้า” เช่น “หนา หน้า หน้า”
- 2) อักษรต่ำผันได้ 3 เสียง โดยมีเสียงสามัญเป็นพื้นเสียง ผันได้ “ทา ท่า ท้า” กล่าวคือเสียงสามัญ เสียงโทรูปเอก เสียงตรีรูปโท เช่นเดียวกับอักษรต่ำเดี่ยว เช่น “ลา ล่า ล้า”
- 3) อักษรสูง และอักษรต่ำไม่มีรูปตรี (̣) เช่น “ค้ำ” และรูปจัตวา (̤) เช่น “นู้”
- 4) คำที่ประสมด้วยสระเสียงสั้น ไม่สามารถผันเสียงสามัญหรือเสียงจัตวา

2.1.3 ประเภทของคำตามความหมาย

การจำแนกประเภทของคำ อาจทำได้โดยใช้เกณฑ์ตามความหมาย แบ่งออกเป็น 2 ประเภทกว้าง ๆ ได้แก่ คำที่มีความหมายโดยตรง และคำที่มีความหมายโดยนัย

2.1.3.1 ความหมายโดยตรง (denotation) คือ ความหมายแรกที่ใช้ภาษารับรู้ เข้าใจ และใช้โดยทั่วไป คำประเภทนี้ บางคนเรียกว่า “คำที่มีความหมายประจำรูป” หรือ “คำที่มีความหมายตรงตัว” เช่น สอน (บอกวิชาความรู้ให้) เสือ (สัตว์ประเภทกินเนื้อเป็นอาหาร มีลักษณะนิสัยดุร้าย) เป็นต้น ซึ่งคำที่มีความหมายโดยตรง แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คำที่มีความหมายเดียว และคำที่มีหลายความหมาย

- 1) **คำที่มีความหมายเดียว** คือ คำหนึ่งคำที่ผู้สื่อสารใช้สื่อความหมายได้เพียงบริบทเดียว

ตัวอย่าง

- ตะกร้า หมายถึง ภาชนะสานโปร่งสำหรับใส่สิ่งของ มีหูหิ้ว หรือไม่มีก็ได้
- ทวด หมายถึง พ่อหรือแม่ของปู่ ย่า ตา ยาย
- เร่ง หมายถึง ทำให้เร็วกว่าปกติ

2) คำที่มีหลายความหมาย คือ คำหนึ่งคำที่ผู้ส่งสารใช้สื่อความหมายได้มากกว่า 1 บริบท ซึ่งความหมายของคำนั้น จะเปลี่ยนไปตามข้อความแวดล้อม

ตัวอย่าง

- กา เกาะอยู่บนต้นไม้
กา หมายถึง ชื่อนกชนิดหนึ่ง มีตาและตัวสีดำ
- ครูให้นักเรียนดูเฉพาะข้อที่กาไว้
กา หมายถึง ทำเครื่องหมายเป็นรูปกากบาท
- แม่ใช้กาน้ำต้มน้ำร้อน
กา หมายถึง ภาชนะสำหรับใส่น้ำหรือต้มน้ำ มีพวยและมีหูสำหรับหิ้วหรือจับ

2.1.3.2 ความหมายโดยนัย หมายถึง ความหมายรองที่ผู้ใช้ภาษาในสังคมเดียวกันยอมรับ มักเป็นความหมายที่ไม่ตรงตามรูปศัพท์ ผู้รับสารต้องแปลความหมายจากบริบทร่วมกับประสบการณ์ เพื่อทำความเข้าใจ ดังตัวอย่าง

ความหมายโดยตรง	ความหมายโดยนัย
(1) ระวังเดินสะดุด <u>หิน</u>	(1) ข้อสอบวิชาภาษาไทย <u>หิน</u> มาก ๆ
(2) <u>กล้วย</u> น้ำว่ามีประโยชน์ต่อสุขภาพ	(2) เรื่อง <u>กล้วย</u> ๆ ใคร ๆ ก็ทำได้
(3) คุณยายไม่ <u>กิน</u> ข้าวมา 2 วันแล้ว	(3) นักการเมืองคนนี้ <u>กิน</u> ภาษีเงินประชาชน

2.1.4 การใช้คำ

การใช้คำในภาษาไทยเพื่อติดต่อสื่อสารด้วยวิธีการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ผู้สื่อสารควรพิจารณาลักษณะของคำในภาษาไทยดังต่อไปนี้

2.1.4.1 คำที่มีเสียงเหมือนกันแต่รูปต่างกัน หรือภาษาไทยเรียกว่า “คำพ้องเสียง” ความหมายของคำสัมพันธ์กับรูปเขียน ผู้สื่อสารต้องระมัดระวังในการเขียนสะกดคำ เช่น

ตัวอย่างที่ 1

- “หย่า” อ่านว่า “หย่า” หมายถึง เลิกเป็นผัวเมียกัน, เลิก เช่น หย่านม
- “อย่า” อ่านว่า “หย่า” หมายถึง คำประกอบกริยาบอกความห้ามหรือไม่ยอมให้ทำการต่าง ๆ

ตัวอย่างที่ 2

- “ใส” อ่านว่า “ใส” หมายถึง แจ่มกระจ่าง
- “ใส” อ่านว่า “ใส” หมายถึง ทำให้เคลื่อนที่ไปบนพื้นราบโดยที่ตนเอง

2.1.4.2 คำที่มีรูปเหมือนกันแต่เสียงต่างกัน หรือภาษาไทยเรียกว่า “คำพ้องรูป”

ความหมายของคำสัมพันธ์กับเสียง ผู้สื่อสารต้องสังเกตบริบทและระมัดระวังในการอ่านสะกดคำ เช่น

ตัวอย่างที่ 1

- จอกแหนดเริ่มลอยตามผิวน้ำ
“แหนด” อ่านว่า แหนด [หน + แ-] หมายถึง ชื่อไม้ น้ำ ไบกลมเล็ก ๆ ลอยตามน้ำนิ่ง
- ร่วมกันปลูกฝังจิตสำนึกรักษ์และหวงแหนดทรัพยากรธรรมชาติ
“แหนด” อ่านว่า แหนด [ห + แ- + น] ใช้คู่กับคำว่า “หวง” หมายถึง หวงมาก

ตัวอย่างที่ 2

- นกบินวนรอบสระ
“สระ” อ่านว่า สะ หมายถึง แอ่งน้ำขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นเองหรือคนขุด
- สระอัวเป็นสระประสม
“สระ” อ่านว่า สะ-หระ หมายถึง เสียงพูดที่เปล่งออกมาโดยอาศัยการเคลื่อนไหวของลิ้นและริมฝีปากเป็นสำคัญ แต่ไม่มีการสกัดกั้นจากอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งในปาก เช่น เสียง อะ อา

2.1.4.3 คำที่มีรูปต่างกันแต่เสียงคล้ายกัน คือ คำที่มีบางส่วนต่างกันเล็กน้อย เช่น

วรรณยุกต์ต่างกัน พยัญชนะต่างกัน ซึ่งส่งผลให้ความหมายแตกต่างกัน ผู้สื่อสารต้องระมัดระวังการเลือกใช้คำในภาษาไทย เช่น

ตัวอย่างที่ 1

- คุณทานอาหารมาแล้วหรือยังคะ
- ฉันทานอาหารเข้ามาแล้วค่ะ

คำว่า “คะ” กับ “ค่ะ” ต่างกันที่รูปวรรณยุกต์ ทำให้เสียงและความหมายเปลี่ยนไป คือ “คะ” หมายถึง คำลงท้ายที่ผู้หญิงใช้ต่อจากคำถามแสดงความสงสัย หรือคำลงท้ายต่อจากคำ “ซิ” “นะ” เพื่อแสดงความสุภาพ ส่วน “ค่ะ” เป็นคำลงท้ายที่ผู้หญิงใช้ในการบอกให้ทราบอย่างสุภาพ

ตัวอย่างที่ 2

- พรุ่งนี้พี่ค่อยมาผัดดูแลแม่แทนฉันนะ
- หากเป็นหนี้แล้ว ไม่มีเงินไปใช้คืนก็ต้องผัดหนี้ไปก่อน

คำว่า “ผลัด” กับ “ผิด” ต่างกันที่มีพยัญชนะควบกล้ำ ล และไม่มี ล ทำให้เสียงและความหมายเปลี่ยนไป คือ “ผลัด” หมายถึง เปลี่ยนแทนที่ ส่วน “ผิด” มีหลายความหมายด้วยกัน เช่น ย้ายไปย้ายมา หมุนไปมา ล่อให้ไล่ ขอเลื่อนเวลาไป

ตัวอย่างที่ 3

- ฉันทักของของเขา
- ฉันทักของของเขา

คำว่า “รัก” กับ “ลัก” ต่างกันที่มีพยัญชนะต้น ซึ่งมีลักษณะการออกเสียงคล้ายกัน ทำให้ความหมายเปลี่ยนไป คือ “รัก” หมายถึง มีใจผูกพันด้วยความห่วงใย, มีใจผูกพันด้วยความเสน่หา, มีใจผูกพันฉันคู่สาว ส่วน “ลัก” หมายถึง เอาสิ่งของที่เขาไม่ให้ไปด้วยอาการซ่อนเร้น

2.1.4.4 คำไวยากรณ์ หมวดคำในภาษาไทยบางหมวดคำ มีหน้าที่ทางไวยากรณ์ที่ต้องใช้ให้ถูกต้องกับบริบท เป็นกฎเกณฑ์ที่ผู้สื่อสารต้องใช้อย่างเคร่งครัด เช่น คำลักษณนาม คำบุพบท

1) คำลักษณนาม คือ คำนามบอกลักษณะของคำนามข้างหน้า หรือใช้เพื่อแสดงรูปลักษณะและชนิดของสิ่งต่าง ๆ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น มักเขียนอยู่หลังจำนวนนับ คำลักษณนามจำแนกได้ 6 ประเภท ดังนี้

- คำลักษณนามบอกชนิด เช่น เชือก ตัว รูป เล่ม อัน บท
- คำลักษณนามบอกหมวดหมู่ เช่น กลุ่ม คณะ วง พรรค
- คำลักษณนามบอกสัณฐาน เช่น แผ่น ดวง ชี่ ก้อน หลัง
- คำลักษณนามบอกจำนวนและมาตรา เช่น คู่ โหล เมตร นาฬิกา
- คำลักษณนามบอกอาการ เช่น ขด พับ มัด ห่อ
- คำลักษณนามซ้ำชื่อ เช่น เรื่อง 2 เรื่อง คน 3 คน จังหวัด 3 จังหวัด

2) คำบุพบท คือ คำที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำหรือประโยค เพื่อให้ทราบว่าคำหรือกลุ่มคำที่ตามหลังคำบุพบทนั้น เกี่ยวข้องกับกลุ่มคำหรือประโยคข้างหน้าในลักษณะใด เช่น

- คำบุพบทบอกสถานที่ ใช้ในการบอกตำแหน่ง เช่น บน ที่ นอก ใกล้ ริม เป็นต้น
- คำบุพบทบอกความเป็นเจ้าของ ใช้บ่งชี้ว่าใครเป็นเจ้าของ เช่น แห่ง ของ เป็นต้น
- คำบุพบทบอกเวลา ใช้บอกเกี่ยวกับเวลา เช่น เมื่อ ตั้งแต่ จน กระทั่ง เป็นต้น
- คำบุพบทบอกความเกี่ยวข้องหรือบอกวัตถุประสงค์ ใช้บอกถึงวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร เช่น แก่ แต่ เพื่อ ต่อ สำหรับ ด้วย ทั้ง โดย ตาม เป็นต้น

2.1.4.5 ระดับคำในภาษา สิ่งที่ผู้สื่อสารต้องคำนึงถึงนอกจากความคิดและความถูกต้องของเนื้อหาที่ต้องการจะสื่อสาร คือ ผู้สื่อสารต้องเลือกใช้คำให้เหมาะสมกับบุคคล โอกาส และสถานการณ์ ภาษาไทยมีระดับคำหรือระดับภาษาเป็นแบบแผนและแบ่งตามสภาพอย่างกว้าง ๆ เป็น 3 ระดับ

1) ระดับภาษาแบบแผน (Formal) เป็นภาษาที่มีการใช้ถ้อยคำสุภาพ เป็นแบบแผน ได้แก่ คำราชาศัพท์ และคำสุภาพ มักใช้ในพิธีการหรือโอกาสสำคัญ ๆ ที่เป็นทางการ มีความประณีต ศักดิ์สิทธิ์ เคร่งครัดในเรื่องไวยากรณ์ เช่น งานพระราชพิธี การกล่าวเปิดประชุม การประกาศ หรืองานเขียนเชิงวิชาการ เช่น ตำรา บทความทางวิชาการ วิจัย เอกสารราชการ โดยผู้ส่งสารต้องเลือกใช้ถ้อยคำสุภาพและเป็นทางการ ใช้ศัพท์วิชาการ และศัพท์บัญญัติ ไม่ใช้คำย่อ

ตัวอย่างข้อความ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อพุทธศักราช 2489 และได้ทรงประกาศพระปฐมบรมราชโองการ เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อพุทธศักราช 2493 ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” นับแต่บัดนั้นตราจนปัจจุบัน พระองค์ทรงยึดมั่นในทศพิธราชธรรมและทรงพระวิริยะอุตสาหะบำเพ็ญพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่นานัปการ เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ปวงชนชาวไทยตลอดมา

(ราชาศัพท์ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ คำปรารภ)

2) ระดับภาษากึ่งแบบแผน (Informal) มีลักษณะการใช้ภาษาที่สุภาพ แต่ไม่เคร่งครัดเท่าระดับภาษาแบบแผน มีการใช้ถ้อยคำสนทนาเป็นกันเอง คู่สนทนามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันในระดับหนึ่ง ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันหรือใช้ในงานเขียนที่ไม่เป็นวิชาการหรือไม่เป็นทางการ แต่ผู้ส่งสารต้องเลือกใช้คำที่ยอมรับในสังคม สามารถใช้คำย่อ และคำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศได้

ตัวอย่างข้อความ

โอเครนต์ (Okrent, 2010) ได้เล่าประวัติของภาษาคลึงกอนไว้ว่า ในปี ค.ศ. 1982 ออกเรนต์ได้พบกับผู้ผลิตภาพยนตร์โทรทัศน์ชุด Star Trek II และได้รับการจ้างให้ประดิษฐ์ภาษาคลึงกอน รวมทั้งฝึกสอนนักแสดงในเรื่องให้พูดภาษานี้ เพื่อใช้ในการแสดงในสตาร์เทร็กตอนต่อ ๆ ไป เงื่อนไขที่ออกเรนต์พบก็คือจะต้องนำเอาคำสองสามคำที่ James Doohan ออกแบบไว้ก่อนหน้านี้ เข้ามาช่วยด้วย (ม.ล.จรัสวิไล จรูญโรจน์, ภาษาในบริบทสังคมและวัฒนธรรม, หน้า 30)

3) ระดับภาษาปาก (Vulgar) เป็นภาษาที่ใช้พูดในชีวิตประจำวัน ภาษาสแลง และภาษาถิ่น รวมถึงภาษาที่ไม่สุภาพ ใช้กันในกลุ่มคนที่สนิทสนมหรือคุ้นเคย ไม่คำนึงถึงไวยากรณ์ ภาษาปากนี้ใช้ในการพูด แต่อาจพบการเขียนในบทสนทนาของงานเขียน คำโฆษณา หรือข่าวบันเทิง เป็นต้น

ตัวอย่างเปรียบเทียบระดับคำ

ระดับภาษาแบบแผน	ระดับภาษากึ่งแบบแผน	ระดับภาษาปาก
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	พระเจ้าอยู่หัว	ในหลวง
เสวย รับประทาน ฉันท	ทาน รับประทาน กิน	กิน ยัด เลี้ยว ฟาด แดก
รถจักรยานยนต์	มอเตอร์ไซด์	มอไซค์

ระดับภาษาแบบแผน	ระดับภาษาถึงแบบแผน	ระดับภาษาปาก
ประสงค์ ประารณา	ต้องการ	อยาก
เศียร ศีระชะ	หัว	กบาล

ตารางที่ 2.6 ตัวอย่างเปรียบเทียบระดับคำ

2.2 ประโยคและการใช้ประโยค

ผู้ใช้ภาษาไทยสร้างประโยค โดยการนำคำมาเรียงต่อกันอย่างเป็นระบบตามกฎเกณฑ์ กล่าวคือ มีเนื้อความเดียวกันและถูกต้องตามหลักภาษาไทย ในขณะเดียวกัน ผู้สื่อสารต้องศึกษา และทำความเข้าใจเกี่ยวกับประโยคที่ใช้ในการสื่อสาร 2 ลักษณะ ได้แก่ ชนิดของประโยคตามหลักไวยากรณ์ และชนิดของประโยคตามเจตนาของผู้ส่งสาร

โครงสร้างของประโยคตามหลักภาษาไทย ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่ ภาคประธาน (ผู้กระทำ) และภาคแสดง (การกระทำ) เช่น น้องเดิน พ่อออกกำลังกาย และยายสวดมนต์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อาจมีคำขยายส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ภาคประธาน		ภาคแสดง			
เพื่อน	พ่อ	สอน	ภาษา	อังกฤษ	เก่งมาก
(ประธาน)	(ขยายประธาน)	(กริยา)	(กรรม)	(ขยายกรรม)	(ขยายกริยา)

2.2.1 ประโยคในภาษาไทยตามหลักไวยากรณ์

เมื่อพิจารณาประโยคตามโครงสร้างเป็นเกณฑ์ จำแนกได้ 3 ชนิด ได้แก่ ประโยคความเดียว ประโยคความรวม และประโยคความซ้อน

2.2.1.1 ประโยคความเดียวหรือประโยคสามัญ ตามหลักไวยากรณ์ เรียกว่า “เอกัตถประโยค” คือ ประโยคที่เสนอเนื้อหาสาระเพียงประการเดียว พิจารณาที่คำกริยา มีเพียงคำเดียวเป็นสำคัญ เช่น นกบิน เสื้อวิ่งเร็ว นักเรียนอ่านหนังสือ เจ้านายขับรถสีแดง เป็นต้น ดังตาราง

ประธาน	ส่วนขยายประธาน	กริยา	ส่วนขยายกริยา	กรรม	ส่วนขยายกรรม
น้อง		ร้องไห้			
สะพาน	ไม้	หัก			
หมา	ดำ	หอน	เสียงดัง		
พนักงาน	รักษา	จับกุม		ผู้ร้าย	2 คน

ประธาน	ส่วนขยาย ประธาน	กริยา	ส่วนขยาย กริยา	กรรม	ส่วนขยาย กรรม
	ความปลอดภัย				
คุณพ่อ	น้องเบลล่า	เข้าพบ	โดยด่วน	คุณครู	ชั้น ป.2

ตารางที่ 2.7 แสดงโครงสร้างประโยคความเดียว

โครงสร้างประโยคที่ใช้ในการสื่อสาร มีลักษณะแตกต่างกันไป เมื่อผู้ส่งสารต้องการเน้นส่วนใดของประโยคก็จะวางไว้ต้นประโยค ดังต่อไปนี้

1) **ประโยคที่ขึ้นต้นด้วยประธาน** เป็นประโยคปกติในภาษาไทย เช่น นักเรียนเลือกตั้งประธานนักเรียน แพทย์วินิจฉัยอาการคนไข้อย่างละเอียด เป็นต้น

2) **ประโยคที่ขึ้นต้นด้วยกรรม** เป็นประโยคที่เน้นส่วนกรรม มีลักษณะสำนวนต่างประเทศ เช่น ตุ๊กตาตัวนี้ฉันแพ้ซื้อให้ สุนัขถูกรถชน เป็นต้น

3) **ประโยคที่ขึ้นต้นด้วยกริยา** เป็นประโยคที่เน้นส่วนของกริยา มีลักษณะสำนวนต่างประเทศ มักขึ้นต้นด้วยคำว่า “เกิด” “มี” “ปรากฏ” เช่น เกิดเงาประหลาดบริเวณรอบวัด มีผู้ป่วยอาการโคม่าต้องการรับบริจาคเลือดกรุ๊ป AB โดยด่วน เป็นต้น

2.2.1.2 **ประโยคความรวมหรือประโยครวม** ตามหลักไวยากรณ์ เรียกว่า “อเนกัตถ-ประโยค” ประโยคที่เสนอเนื้อหาสาระตั้งแต่สองเนื้อความขึ้นไป เกิดจากประโยคความเดียวตั้งแต่สองประโยคขึ้นไปมารวมกัน ทุกประโยคในประโยคความรวมต่างมีใจความบริบูรณ์ และมักมีคำสันธานทำหน้าที่เชื่อมประโยคทุกประโยคเข้าด้วยกัน ซึ่งคำเชื่อมในประโยคแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1) **คำเชื่อมแสดงเนื้อความคล้อยตามกัน** เช่น และ, แล้ว, กับ, พอ...ก็ เป็นต้น

ตัวอย่าง

- เราควรออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอและทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย
- พอคนใช้หมดสติหมอก็เริ่มผ่าตัด

2) **คำเชื่อมแสดงเนื้อความขัดแย้งกัน** เช่น แต่, แต่ว่า, ถึง...ก็..., แม้...ก็... เป็นต้น

ตัวอย่าง

- เขาจะเรียนคณะนิเทศศาสตร์แต่ว่าแม่ไม่อนุญาต
- แม้เขาจะรู้เรื่องทั้งหมดเขาก็จะไม่บอกใครเด็ดขาด

3) **คำเชื่อมแสดงเนื้อความให้เลือก** เช่น หรือ, ไม่...ก็, ไม่เช่นนั้น, เป็นต้น

ตัวอย่าง

- ท่านสามารถชำระค่าสินค้าด้วยตนเองหรือให้ผู้อื่นชำระให้
- เธอต้องพักผ่อนให้เพียงพอไม่เช่นนั้นจะป่วยได้

4) เนื้อหาเป็นเหตุเป็นผล เช่น เพราะฉะนั้น, จึง, เนื่องจาก จึง เป็นต้น

ตัวอย่าง

- คุณไม่ดำเนินการตามสัญญาจึงถูกไล่ออก
- รถจะออกจากคณะเร็วกว่าปกติ 15 นาที เพราะฉะนั้นเราควรถึงคณะก่อน 7.30 น.

ประโยคความเดียวที่ 1	ประโยคความเดียวที่ 2	คำเชื่อม
เราควรออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ	(เราควร) ทานอาหารที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย	และ
เขาจะเรียนคณะนิติศาสตร์	แม้ไม่อนุญาต	แต่ว่า
ท่านสามารถชำระค่าสินค้าด้วยตนเอง	(ท่าน) ให้ผู้อื่นชำระ (สินค้า) ให้	หรือ
คุณไม่ดำเนินการตามสัญญา	(คุณ) ถูกไล่ออก	จึง

ตารางที่ 2.8 แสดงโครงสร้างประโยคความรวม

สังเกตได้ว่า ประโยคความรวม ทำให้การสื่อสารกระชับขึ้น ผู้ส่งสารสามารถละคำหรือกลุ่มคำออกไปได้ โดยที่เนื้อหาความยังคงเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

2.2.1.3 ประโยคความซ้อนหรือประโยคซ้อน ตามหลักไวยากรณ์ มักเรียกว่า “สังกรประโยค” เป็นประโยคที่ประกอบด้วยประโยคอย่างน้อย 2 ประโยค ซึ่งมีใจความไม่เท่ากัน โดยประโยคหลักที่มีใจความสำคัญ เรียกว่า “मुखยประโยค” และมีประโยคย่อยที่มีความสำคัญน้อยกว่า ซ้อนอยู่ในประโยคหลัก เรียกว่า “อนุประโยค” ทำหน้าที่ขยายส่วนใดส่วนหนึ่งของประโยคหลัก และมีคำเชื่อม ทำหน้าที่เชื่อมทั้ง 2 ประโยคเข้าด้วยกัน ทำให้การสื่อสารได้ใจความชัดเจนและมีเนื้อหาความสละสลวยยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อาจารย์ (ประธาน)	กล่าวต้อนรับ (กริยา)	นักศึกษา (กรรม)	ที่เข้าร่วมโครงการปรับปรุงพื้นฐาน (บทขยายกรรม)
मुखยประโยค		อนุประโยค	คำเชื่อม
อาจารย์กล่าวต้อนรับนักศึกษา		(นักศึกษา) เข้าร่วมโครงการปรับปรุงพื้นฐาน	ที่

จากตัวอย่างข้างต้น ประโยคความซ้อนเปรียบเสมือนประโยคความเดียวที่มีส่วนขยาย เป็นประโยคนั้นเอง อนุประโยค หรือประโยคย่อยที่ซ้อนอยู่ในประโยคหลัก แบ่งออกเป็น 3 ชนิดตามหน้าที่ ได้แก่ นามานุประโยค คุณานุประโยค และวิเศษณานุประโยค

1) นามานุประโยค (มาจากคำว่า นาม + อนุประโยค) หมายถึง ประโยคย่อยที่ทำหน้าที่เหมือนคำนาม ใช้เป็นประธาน กรรม หรือส่วนเติมเต็ม ตัวอย่าง

■ อนุประโยคที่ทำหน้าที่เป็นประธาน

คนทำชั่ว (ประธาน)	ย่อมไม่มี (กริยา)	ความสุข (กรรม)
मुख्यप्रयोग	नामानुप्रयोग	คำเชื่อม
คนย่อมไม่มีความสุข	คนทำชั่ว	-

■ อนุประโยคที่ทำหน้าที่เป็นกรรม

สมศรี (ประธาน)	ชอบดู (กริยา)	วิดีโอแสดงละครโทรทัศน์ (กรรม)
मुख्यप्रयोग	नामानुप्रयोग	คำเชื่อม
สมศรีชอบดู (วิดีโอ)	วิดีโอแสดงละครโทรทัศน์	-

■ อนุประโยคที่ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็ม

นักแสดง (ประธาน)	คือ (กริยา)	ผู้สวมบทบาทตัวละครนั้น ๆ (ส่วนเติมเต็ม)
मुख्यप्रयोग	नामानुप्रयोग	คำเชื่อม
นักแสดงคือ (บุคคล)	ผู้สวมบทบาทตัวละครนั้น ๆ	-

ตารางที่ 2.9 แสดงโครงสร้างประโยคความซ้อน นามานุประโยค

2) **คุณานุประโยค** (มาจากคำว่า คุณ (ศัพท์) + อนุประโยค) หมายถึง ประโยคย่อยที่ทำหน้าที่เหมือนคำคุณศัพท์ ใช้ขยายคำนามหรือคำสรรพนาม ในส่วนของประธานหรือกรรม ตัวอย่าง

■ อนุประโยคที่ทำหน้าที่ขยายคำนาม

บุคคล (ประธาน)	อันมีอิทธิบาท 4 (บทขยายประธาน)	จะประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้า (กริยา)
मुख्यप्रयोग	คุณานुप्रयोग	คำเชื่อม
(บุคคล) จะประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้า	บุคคลมีอิทธิบาท 4	อัน

■ อนุประโยคที่ทำหน้าที่ขยายคำสรรพนาม

บิว (ประธาน)	มองหา (กริยา)	หนังสือ (กรรม)	ที่ซื้อเมื่อเดือนที่แล้ว (บทขยายกรรม)
-----------------	------------------	-------------------	--

ตารางที่ 2.10 แสดงโครงสร้างประโยคความซ้อน คุณานุประโยค

- อนุประโยคที่ทำหน้าที่ขยายคำกริยา

- **อนประโยชน์ที่ทำหน้าที่ขยายคำวิเศษณ์** (คำวิเศษณ์ทำหน้าที่ขยายคำต่าง ๆ)

* คำว่า “ตกต่ำ” เป็นคำวิเศษณ์ ทำหน้าที่ขยายประธานคำว่า “เศรษฐกิจไทย”

ตารางที่ 2.11 แสดงโครงสร้างประโยคความซ้อน วิเศษณานประโยค

- ไม้เท้ากับกิ๊กลิลเมเตอร์

2.2.2.2 ประโยคตอบรับหรือปฏิเสธ เป็นประโยคที่ผู้ส่งสารเจตนาตอบคำถามของผู้รับสารที่ได้กล่าวถามขึ้นมาก่อนแล้ว ตัวอย่าง

- ถาม : หลักกิโลเมตรของกรุงเทพอยู่ที่ไหน
ตอบ : อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย (หลักกิโลเมตรกรุงเทพอยู่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย)
- ถาม : คุณเคยใช้คะแนนสะสมในบัตรเครดิตยังคะ
ตอบ : ไม่เคยค่ะ (ฉันไม่เคยใช้คะแนนสะสมในบัตรเครดิต)

2.2.2.3 ประโยคบอกเล่า หรือประโยคบอกให้ทราบ เป็นประโยคที่ผู้ส่งสารมีเจตนาแจ้งหรืออธิบายเรื่องราว ความคิดเห็น ตลอดจนความรู้สึกให้ผู้รับสารทราบและเข้าใจ ตัวอย่าง

- เธอมีเรื่องอะไรไม่สบายใจเล่าให้เราฟังได้นะ
- ขอบขอบคุณผู้ใหญ่ใจดีที่บริจาคเงินให้กับเด็กยากไร้

2.2.2.4 ประโยคคำสั่ง เป็นประโยคที่ผู้ส่งสารเจตนาบอก เพื่อให้ผู้รับสารทำหรือไม่ให้ทำตาม ผู้ส่งสารมักอาวุโสหรือมีฐานะทางสังคมสูงกว่าผู้รับสาร บางครั้งอาจขึ้นต้นด้วยคำกริยา ตัวอย่าง

- ห้ามเข้าก่อนได้รับอนุญาต
- ถอดรองเท้าก่อนเข้าห้อง

2.2.2.5 ประโยคขอร้อง เป็นประโยคที่ผู้ส่งสารมีเจตนาคล้ายกับประโยคคำสั่ง คือ ผู้รับสารปฏิบัติตามความประสงค์ของผู้ส่งสาร แต่มีวิธีการใช้คำที่สุภาพอ่อนโยน ผู้รับสารไม่รู้สึกเหมือนถูกสั่ง มักมีคำบ่งชี้ เช่น โปรด กรุณา ช่วย เป็นต้น ตัวอย่าง

- เธอช่วยส่งเอกสารให้ลูกค้าหน่อย
- กรุณาเก็บภาชนะหลังจากรับประทานอาหารแล้ว

2.2.2.6 ประโยคชักชวน เป็นประโยคที่ผู้ส่งสารจูงใจหรือเสนอแนะให้ผู้รับสารปฏิบัติตามเปิดโอกาสให้ผู้รับสารปฏิบัติตามหรือไม่ก็ได้ ตัวอย่าง

- ขอเชิญร่วมบริจาคเงินสมทบทุนโครงการจิตอาสา
- เธอไม่ควรไปทำร้ายคนอื่นไม่ว่าใครก็ตาม

2.3 สำนวนและการใช้สำนวน

ถ้อยคำหรือข้อความที่ผู้ใช้ภาษาในสังคมใช้สื่อสารกัน โดยมีความหมายไม่ตรงตามตัวอักษร หรือมีความหมายอื่นแฝงอยู่ ซึ่งปกติมักเป็นความหมายในเชิงเปรียบเทียบหรืออุปมาอุปไมย ผู้สื่อสารอาจต้องอาศัยความรู้ หรือประสบการณ์ร่วมกัน จึงจะเข้าใจ เช่น “เล็กพริกขี้หนู” หมายถึง เล็กแต่เก่งกล้าสามารถ, เล็กแต่มีพิษสง ดังตัวอย่างประโยค “ถึงเขาจะตัวเล็ก แต่เขาก็เล็กพริกขี้หนูนะ ระวังไว้ให้ดี”

หรือ “ใส่หน้ากาก” หมายถึง แสดงที่ทำหรือกิริยาอาการที่มีได้เกิดจากนิสัยใจจริง, แสดงกิริยาท่าทีลงให้เข้าใจผิด ตัวอย่างประโยค “ทุกวันนี้โลกก็เหมือนละคร ต่างคนต่างใส่หน้ากากเข้าหากัน” เป็นต้น การใช้สำนวนที่เหมาะสมจะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยทั่วไปเราใช้สำนวนเพื่อการสื่อสารในกรณีดังต่อไปนี้

1) ใช้ใจจูงใจ สั่งสอน หรือเตือนสติ บางครั้งเรียก “สุภาษิต” เช่น

สำนวน	ความหมาย
ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว	คนเราทำอย่างไรก็จะได้อย่างนั้น
รักดีหามจั่ว รักชั่วหามเสา	ไฟดีจะสบาย ไฟชั่วจะลำบาก
ธรรมะย่อมชนะอธรรม	ความดีย่อมชนะความชั่ว
คบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล	คบคนชั่วหรือคนไม่ดีเป็นมิตร ก็มักชักจูงเราไปในทางไม่ดี แต่ถ้ารู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดีมีความรู้ ก็จะพากันชักจูงให้เรามีความรู้
แพ้เป็นพระชนะเป็นมาร	การยอมแพ้มักทำให้เรื่องสงบลงได้ การไม่ยอมแพ้ทำให้เรื่องไม่สงบ
รักยาวให้บัน รักสั้นให้ต่อ	รักจะอยู่ด้วยกันนาน ๆ ให้ตัดความอาฆาตแค้นออกไป
น้ำเชี่ยวอย่าเอาเรือไปขวาง	การกระทำที่เป็นการขัดจังหวะของเหตุการณ์หนึ่งหรือขัดอารมณ์ของคนอื่น อาจส่งผลให้คนที่เข้าไปขัดจังหวะเกิดอันตรายขึ้นได้
กำขี้ดีกว่ากำตด	ได้บ้างดีกว่าไม่ได้อะไรเลย

2) ใช้แทนถ้อยคำที่ไม่ต้องการกล่าวหรือตำหนิตรง ๆ เช่น

สำนวน	ความหมาย
เต้าหู้วู	คนแก่หรือคนสูงอายุที่ทำเจ้าชู้กับเด็กสาว, คนแก่เจ้าเล่ห์
สิ้นบุญ	ตาย
เจ้าโลก	อวยวะเพศชาย
วัวเคยขาม้าเคยขี่	ผู้ที่คุ้นเคยมีความสัมพันธ์กันมาก่อน
ไก่แก่แม่ปลาช่อน	หญิงค่อนข้างมีอายุที่มีมารยา และเล่ห์เหลี่ยมมาก
หัวล้านได้หวี	ผู้ที่ได้ในสิ่งที่ไม่ก่อประโยชน์แก่ตน
สันหลังยาว	คนเกียจคร้าน ไม่เอาการเอางาน ดีแต่นอน
มะนาวไม่มีน้ำ	ลักษณะการพูดหวาน ๆ ไม่ไพเราะ

3) ใช้เปรียบเทียบกับลักษณะหรือสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกัน เช่น

สำนวน	ความหมาย
ฝันกลางวัน	นึกฝันถึงสิ่งที่ไม่อาจเป็นจริงได้
ผ้าขี้ริ้วห่อทอง	ผู้ที่มีฐานะร่ำรวย แต่ทำตัวสมถะหรือแต่งตัวขมข่อ
เข็นครกขึ้นภูเขา	การทำงานที่ยากลำบาก เกินความสามารถของตนเอง
เทน้ำเต๋า	คล่อง, รวดเร็ว, ใช้ประกอบคำ “ขาย” เป็น ขายได้อย่างเทน้ำเต๋า
ตดไม่ทันหายใจ	เร็วมาก
ช่างเท้าหลัง	ภรรยา (ในปัจจุบันอาจเป็นผู้ชายก็ได้) ผู้ตาม ผู้คอยหนุนหลัง สนับสนุนผู้นำของตัวเอง หรือสามี
ไขในหิน	ของที่ต้องระมัดระวัง ทะนุถนอม และหวงอย่างยิ่ง ไม่ยอมให้ใครมา ทำอันตรายเด็ดขาด หรือเข้ามาเกี่ยวข้องได้โดยง่าย
ดาวล้อมเดือน	คนที่มีบริวารรายล้อมเป็นจำนวนมาก เหมือนดาวล้อมดวงจันทร์

4) ใช้แสดงเจตนายกย่อง ชื่นชม หรือยินดี เช่น

สำนวน	ความหมาย
กึ่งทองใบหยก	เหมาะสมกันมาก, ใช้แก่ชายหญิงที่กำลังจะแต่งงานกัน
เสน่ห์ปลายจวัก	เสน่ห์ที่เกิดจากฝีมือปรุงอาหารอร่อย
เพชรน้ำหนึ่ง	ชั้นยอด, ดียอดเยี่ยม, ดีพิเศษ
ศิษย์มีครู	คนที่เก่ง หรือมีความรู้ดี เพราะมีครูเก่ง
แต่งร่มใบ	มีผิวผุดผ่องนวลงาม
คงเส้นคงวา	เสมอต้นเสมอปลาย
แก้มะพร้าวห้าว	คนแก่แต่ยังแข็งแรงอยู่ สุขภาพดี
คมในฝัก	มีความรู้ความสามารถ แต่ถ้ายังไม่ถึงเวลาจะไม่แสดงออกมา

5) ใช้เพิ่มสีสันและความสละสลวยของถ้อยคำในการสื่อสาร เช่น

สำนวน	ความหมาย
ข้าวแดงแกงร้อน	บุญคุณ, มักใช้ในประโยคปฏิเสธ
อยู่เย็นเป็นสุข	อยู่อย่างมีความสุข
บ้านนอกคอกนา	เรียกคนที่เป็นชาวไร่ชาวนาอยู่นอกกรุงหรือเมืองหลวง
คลุกคลีดีไม่ง	มั่วสุม หรืออยู่ใกล้ชิดตัวพันกันตลอดเวลา
ขุดบ่อล่อปลา	ทำอุบายหลอกล่อให้อีกฝ่ายหลงเชื่อเพื่อหวังผลประโยชน์จากเขา
ลิ้มตาอ้าปาก	มีฐานะดีขึ้นกว่าเดิมจนพอดูเทียบกับผู้อื่น
ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง	กล่าวสั่งสอนผู้อื่นไม่ให้ทำอย่างใด แต่ตนกลับทำอย่างนั้นเสียเอง

สำนวน	ความหมาย
สุกเอาเผากิน	ทำอะไรลวก ๆ ทำพอเสร็จไป

ทั้งนี้ ผู้สื่อสารควรพิจารณาใช้สำนวนให้เหมาะสมกับบุคคลและโอกาส บางสำนวนไม่ควรใช้ในบริบทหรือโอกาสที่เป็นทางการหรือทางวิชาการ เช่น แลกหมัด เกาเหลา แพแตก มือสะอาด โดนใจ แพะรับบาป ไก่อ่อน เข้าเนื้อ ชักใย ตบตา เป็นต้น นอกจากนี้ ผู้สื่อสารต้องคำนึงถึงสถานภาพและวัยของบุคคลด้วย เช่น แต่งรูป ใช้เซ็นชมน้ำตาเฉพาะเพศหญิงวัยรุ่นเท่านั้น ไม่ใช้กับเพศหญิงในวัยอื่น ๆ อย่างวัยเด็กหรือวัยชรา การใช้สำนวนให้ถูกต้องตามสถานการณ์ เหมาะสมตามกาลเทศะและบุคคล ควรใช้ให้พอเหมาะ ไม่ฟุ่มเฟือยจนไม่อาจสื่อสารได้ ดังนั้น ควรพิจารณาถึงโอกาสและความเหมาะสมเป็นสำคัญ ข้อคำนึงอีกประการ คือ ไม่เขียนสำนวนผิดแปลกไปจากสำนวนที่มีใช้อยู่โดยทั่วไป บางสำนวนปรากฏใช้สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงคำไปจากเดิม ดังตัวอย่าง

สำนวนที่ผิด	สำนวนที่ถูก	ความหมาย
แก้ผ้าเอาหน้ารอด	ขายผ้าเอาหน้ารอด	ยอมเสียทุกอย่างเพื่อรักษาชื่อเสียง
งกกำกวมเกวียน	งกเกวียนกำเกวียน	การกระทำใด ๆ ที่มีผลต่อผู้กระทำนั้น ๆ
ปลาติดร่างแห	ปลาติดหลังแห	คนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่ต้องพลอยรับกรรมไปด้วย
ศึกเหนือเสือใต้	ศึกเสือเหนือใต้	สงคราม
ห้วมังกู ท้ายมังกร	หัวมังกร ท้ายมังกร	ไม่กลมกลืนกัน, มีหลายอย่างปนเปกันไปหมด
เอาใจออกห่าง	เอาใจออกหาก	ทำตัวห่างเหินไป, ไม่เหมือนเดิม, ปลีกตัวออกไป

ตารางที่ 2.12 ตัวอย่างเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงคำในสำนวน

2.4 โวหาร

2.4.1 ความหมายของโวหาร

โวหาร คือ กลวิธีการใช้ข้อความในการสื่อสารที่เรียบเรียงอย่างมีชั้นเชิง เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจเรื่องราวอย่างแจ่มแจ้งและลึกซึ้ง เกิดภาพ และความรู้สึกตามความต้องการของผู้ส่งสาร ซึ่งการเรียบเรียงข้อความให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ผู้ส่งสารสามารถถ่ายทอดข้อมูลและความรู้สึกด้วยโวหารต่าง ๆ ได้แก่ บรรยาย พรรณนา อธิบาย เทศนา สาธก และอุปมา

2.4.2 ประเภทของโวหาร

โวหารที่ใช้ในงานเขียน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ โวหารหลัก และโวหารเสริม

2.4.2.1 โวหารหลัก หมายถึง โวหารที่ใช้ในงานเขียนเป็นหลัก ได้แก่ บรรยายโวหาร และพรรณนาโวหาร

1) บรรยายโวหาร คือ กลวิธีการบอกเล่าเรื่องราวโดยตรงไปตรงมา ชัดเจน มักใช้โวหารชนิดนี้ สำหรับเล่าเรื่อง หรืออธิบายเรื่องราวที่ต่อเนื่องกัน มีเหตุการณ์ที่เป็นเรื่องจริงหรือเรื่องสมมติก็ได้ รวมถึงสาระความรู้ ตัวอย่างงานเขียนที่ใช้โวหารชนิดนี้ เช่น รายงาน ตำรา ตำนานเรื่องเล่า ชีวิตประวัติ คำตอบข้อสอบ บทความวิชาการ หนังสือราชการ เป็นต้น

ตัวอย่างบรรยายโวหาร

นายสนั่นเข้าสู่วิชาชีพครูครั้งแรก ใน พ.ศ. 2477 หลังจากเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยเข้าเป็นครูประจำตำบลที่โรงเรียนประชาบาล ประจำตำบลระโนด “ธัญเจริญ” อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา สอนอยู่เพียง 2 ปี ก็ลาออก เดินทางเข้ามาสมัครเป็นครูใหญ่โรงเรียน “แสงวิทยา” ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ ตั้งอยู่ที่ถนนราชดำเนินกลาง จังหวัดพระนคร ใน พ.ศ. 2479 ขณะเดียวกัน ก็ได้แสวงหาความรู้ด้านวิชาชีพนอกเวลางานไปด้วย จนถึง พ.ศ. 2481 ก็ลาออก กลับมาสมัครเข้าเป็นครูโรงเรียนประชาบาล ประจำตำบลระโนด “ธัญเจริญ” อีกเช่นเดิม แต่ก็อยู่ได้เพียงปีเดียว จึงรวมกันกับเพื่อนอีก 3 คน จัดตั้งโรงเรียนมัธยม ซึ่งเป็นโรงเรียนราษฎร์ ชื่อ “โรงเรียนระโนดวิทยา” เปิดสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2482

(สำนักเลขาธิการคุรุสภา: ประวัติครู)

2) พรรณนาโวหาร คือ กลวิธีการใช้ถ้อยคำที่นำเสนอให้เห็นภาพเหตุการณ์หรือเรื่องราวอย่างละเอียดลออ แต่ไม่วกวน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกรับรู้ตามเรื่องราว ตลอดจนเกิดจินตภาพอย่างชัดเจน ตัวอย่างงานเขียนที่ใช้โวหารชนิดนี้ เช่น บทละคร นวนิยาย เรื่องสั้น เป็นต้น

ตัวอย่างพรรณนาโวหาร

น้ำในคลองกำลังขึ้น ผักตบชวาลอยมาเป็นกอเล็กกอน้อย น้ำดูสะอาด น่าว่าย มีบ้านเรือนปลูกเรียงรายอยู่สองฝั่งคลอง ผู้คนกำลังอาบน้ำล้าง ซักผ้าบ้าง แต่ละบ้านจะมีเชือกกันคันคลื่นกระแทกจากเรือยนต์และเรือหางยาว เรือพายที่ได้คลื่นดูโคลงเคลง น่ากลัวจะล่ม แต่ไม่ล่ม

(ภาษาพาที: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน)

2.4.2.2 โวหารเสริม หรือโวหารประกอบ คือ รูปแบบการนำเสนอเนื้อหาที่ใช้ประกอบโวหารหลัก เพื่อส่งเสริมให้โวหารหลักมีความสมบูรณ์และเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น โวหารเสริม ได้แก่ อธิบายโวหาร เทศนาโวหาร สาธกโวหาร และอุปมาโวหาร

1) อธิบายโวหาร คือ รูปแบบการนำเสนอความคิด หรือข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้กระจ่างมากขึ้น งานเขียนที่ใช้โวหารอธิบายโวหาร เช่น รายงาน บทความวิชาการ เป็นต้น

ตัวอย่างอธิบายโวหาร

ภาษาไทย เป็นภาษาของชนชาติไท ซึ่งเป็นชาติเก่าแก่ที่มีถิ่นอาศัยตั้งแต่บริเวณตอนใต้ของประเทศจีนลงมาทางใต้ แทรกผ่านถิ่นอาศัยของชนชาติต่าง ๆ อันได้แก่ เวียดนาม ลาว มาเลเซีย เขมร พม่า และอินเดีย มาสิ้นสุดลงในดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบัน

(ปรีชาวิทรรศน์มุนมองไทย : ปรีชา ช้างขวัญยืน)

2) **เทศนาโวหาร** คือ รูปแบบการแสดงความแจ่มแจ้งโน้มน้าวใจ ให้ผู้รับสารคิดเห็น คล้อยตาม และปฏิบัติตาม โดยชี้ให้เห็นคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งแนะนำสั่งสอน งานเขียนที่ใช้เทศนา โวหาร เช่น พระบรมราโชวาท โอวาท พระธรรมเทศนา เป็นต้น

ตัวอย่างเทคโนโลยี

... ความรู้นี้เป็นสิ่งที่สำคัญ จะติดตัวไปสำหรับอนาคต ถ้าผู้ที่มีความรู้ในด้านวิชาการพยายามที่จะฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ในสิ่งที่ตั้งาม สามารถที่จะปฏิบัติตน วางตัวให้ดีในสังคมได้เพียงไร ก็เป็นกำไรเพียงนั้น กำไรนั้นจะเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตและอนาคตมีความรุ่งเรืองได้ รวมทั้งจะทำให้บ้านเมืองอยู่ได้ เพราะว่าพลเมืองมีความรู้ พลเมืองสามารถที่จะเข้าหากันและกันได้ เพื่อสร้างสังคมที่แข็งแกร่ง สังคมที่เป็นระเบียบเรียบร้อยและมีความมั่นคง ...

(คำฟ้อง: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน)

3) สารกโหฬาร คือ รูปแบบการนำเสนอให้เกิดความชัดเจนด้วยการยกตัวอย่าง เช่น นิทาน สุภาษิต ตำนาน หรือเหตุการณ์มาประกอบ เพื่อให้แจ่มแจ้งหรือหนักแน่นน่าเชื่อถือ

ตัวอย่างสารกโฆหาร

ปัญหาเรื่องการออกเสียงนั้น ก็อันตรายอย่างยิ่ง นึกถึงคำว่ามหาวิทยาลัย เดียวนี้ ทางโทรทัศน์หรือวิทยุได้ยินว่า “หมาวิทยาลัย” กลายเป็น “วิทยาลัยหมา” ออกจะอันตราย ซึ่งเรายอมไม่ได้ บางอย่างเรายอมได้ อย่างคำว่า “ฉัน” ที่จริงเขียนว่า “ฉัน” แต่ว่าพูดกัน “ชั่น” ทั้งนั้น ก็ต้องเป็นสิ่งที่ต้องยอมไว้บ้าง แต่บางทีก็เกินไปหน่อย กลายเป็นอย่างอื่นในคำว่า “ฉัน” นี้คำว่า “น้าม” เขียนว่า “น้ำ” แต่ออกเสียงว่า “น้าม” นี่เราก็ต้องยอมบ้าง อย่างนี้ไม่เป็นไร

(ปัญหาการใช้ภาษาไทย: อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

4) อุปมาโวหาร คือ รูปแบบการนำเสนอที่แสดงการเปรียบเทียบ เปรียบเปรย ทำให้ข้อความเรื่องราวชัดเจนขึ้น หรือเสริมให้เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกได้ลึกซึ้งมากขึ้น

ตัวอย่างอุปมาโวหาร

ตอนนั้นเองที่เราสังเกตเห็นว่าบนพื้นทรายชั้นที่ลาดลงสู่หาดทรายกว้างสีดำนั้น มีสิ่งของ
ทิ้งระเกะระกะโผล่ให้เห็น ถูกทรายกลบไปกึ่งหนึ่ง มีอยู่ทั่วไปหมดจำนวนมากมาย เหลือเชื่อบางชิ้น

โผล่ให้เห็นรำไร บางชั้นเหมือนมีคนเอามาวางไว้บนพื้น นี่ถ้าหากไม่มีผงทรายกลบก็คงจะดูเหมือนของในตู้กระจกร้านค้าที่วางอยู่บนชั้นกำมะหยี่สีดำ มีร่ม หนังสือพิมพ์ พวงกุญแจ กระเป๋าท่าที่เห็นดูเหมือนจะค่อนข้างใหม่ ไม่ใช่ประเภทที่โยนทิ้ง ให้ความรู้สึกว่าเป็นหาดทรายที่คนพากันผ่านไปด้วยความตื่นตระหนก ทั้งข้าวของไป เพราะความรีบร้อน

(เกาะแห่งกาลเวลาที่หายไป: ชีวานา กันดอล์ฟ)

ทั้งนี้ ผู้ส่งสารใช้โวหารหลายลักษณะประกอบการสื่อสารได้ โดยผู้ส่งสารควรเลือกใช้โวหารให้เหมาะสมกับตัวสาร และเจตนาของผู้ส่งสาร เพื่อให้การสื่อสาร มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลสูงสุด

ตัวอย่างพรรณนาโวหารร่วมกับอุปมาโวหาร

... ดั่งนี้ เจ้าจะเห็นได้ว่าเมื่อยที่พ่อจัดหาให้มีตระกูล สมชาติ สมเชื้อกันดี เพราะตระกูลของเราก็มั่งมีมีคนนับหน้าถือตา ญาติพี่น้องทั้งฝ่ายบิดามารดาของนางก็บริบูรณ์ รูปร่างงามหาตำหนิมิได้ ผมดำราวกับแมลงผึ้ง หน้าเป่งปลั่งดังดวงจันทร์ เนตรประหนึ่งตากวาง จมูกแน่นดองกา ฟันเทียบไข่มุก ริมฝีปากเพียงผลตำลึงสุก เสียงหวานปานนกโกกิล่า ชาติคือล่ำกล้วย เอวเหมาะเจาะไม่อ้วนเกิน เวลาอย่างเดินแคล่วคล่อง มีสง่าเสมอข้างทรง เพราะฉะนั้นเจ้าจะหาทางตำหนิขัดข้องมิได้เลย ...

(เสฐียรโกเศศ: กามนิต)

เอกสารอ้างอิง

- กำชัย ทองหล่อ. (2552). **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และวีรวัฒน์ อินทรพร. (2556). **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2556). **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2537). **เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 3**. พิมพ์ครั้งที่ 6. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2538). **ลักษณนาม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- _____. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วันเพ็ญ เทพโสภา. (2558). **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัท ธนอักษรการพิมพ์ จำกัด.
- วิจิตรน ภาณุพงศ์ และคณะ. (2552). **บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 3: ชนิดของคำ วลี ประโยค และสัมพันธสาร**. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.